

СЕКЦІЯ 4

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ У НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ 6 КЛАСУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ В КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Арсененко І.А.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна
06081948ia@gmail.com*

Донець І.А.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна
irenaaleks1970@gmail.com*

Вінник Н.О.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна
vinnik424@gmail.com*

Інноваційні методи активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках географії набувають особливої актуальності в умовах модернізації сучасної освіти у рамках Нової української школи, що орієнтується на компетентнісний підхід, розвиток критичного мислення та формування практичних умінь застосування знань у реальних життєвих ситуаціях [2].

Географія як навчальний предмет у 6 класі (початковий курс фізичної географії) має значний потенціал для розвитку пізнавальної активності, оскільки поєднує природничі, соціальні та просторові знання, а також передбачає роботу з картами, моделями, спостереженнями та простими дослідженнями. Водночас традиційні пояснювально-ілюстративні методи навчання не завжди забезпечують достатній рівень залучення учнів до активної навчальної діяльності, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Пізнавальна діяльність учнів у географії розглядається як цілеспрямований процес засвоєння знань про географічні об'єкти, явища та процеси через спостереження, аналіз, порівняння, узагальнення та моделювання наочно сприймати просторові закономірності та географічні об'єкти [1-3]. Для учнів 6 класу характерним є підвищена емоційність, допитливість та схильність до наочно-образного мислення, що створює сприятливі умови для використання інтерактивних та ігрових методів навчання. Саме тому інноваційні методи мають бути спрямовані не лише на передачу інформації, а й на створення умов

для самостійного відкриття знань, розвитку дослідницьких умінь та формування навчальної мотивації.

Розглянемо запропоновані нами приклади використання інноваційних методів активізації пізнавальної діяльності учнів 6 класу відповідно до змісту модельної навчальної програми «Географія. 6-9 класи» (авт. Запотоцький С.П. та ін.), з урахуванням її ключових змістових ліній: «Земля як планета», «Географічні карти», «Літосфера», «Атмосфера», «Гідросфера», «Біосфера», «Географічна оболонка» [3] (табл. 1).

Подані приклади демонструють, що модельна програма з географії для 6 класу дозволяє ефективно інтегрувати інноваційні методи навчання, зокрема STEM-підхід, цифрові технології, ігрові форми, проєктну та дослідницьку діяльність. Важливо відзначити, що системне використання забезпечує не лише засвоєння навчального матеріалу, а й розвиток ключових компетентностей учнів - просторового мислення, критичного аналізу, екологічної свідомості та навичок самостійного навчання.

Доцільно зазначити, одним із найбільш ефективних напрямів активізації пізнавальної діяльності є використання інтерактивних технологій навчання. До них належать робота в малих групах, «мозковий штурм», метод «мікрофону», рольові та ділові ігри, а також дискусійні форми роботи [1]. Наприклад, під час вивчення теми «Атмосфера» учні можуть працювати в групах, аналізуючи погодні явища, або моделювати прогноз погоди, що сприяє розвитку аналітичного мислення та вмінню працювати з інформацією. Інтерактивні методи забезпечують активну взаємодію між учнями, формують комунікативні навички та підвищують рівень залученості до навчального процесу.

Важливе місце займає використання інформаційно-комунікаційних технологій, які значно розширюють можливості візуалізації географічного матеріалу [1].

Застосування інтерактивних карт, віртуальних подорожей, геоінформаційних сервісів (наприклад, Google Earth) дозволяє учням 6 класу наочно сприймати просторові закономірності та географічні об'єкти. Наведене сприяє формуванню просторового мислення, розвитку уявлень про масштаб, розташування об'єктів та взаємозв'язки між природними явищами. Крім того, цифрові технології підвищують інтерес до предмета та роблять навчання більш сучасним і мотивуючим.

Особливу роль відіграють ігрові технології навчання, які є природною формою діяльності для учнів молодшого підліткового віку. Географічні ігри, вікторини, квести, навчальні симуляції дозволяють перетворити процес засвоєння знань на захопливу діяльність. Наприклад, географічний квест «Подорож материками» або гра «Вгадай країну за описом» сприяють закріпленню знань у невимушеній формі, активізують пам'ять та увагу, а також розвивають логічне мислення. Ігрові методи формують позитивну мотивацію до навчання, що є важливою умовою успішного засвоєння навчального матеріалу.

Таблиця 1

Інноваційні методи активізації пізнавальної діяльності учнів 6 класу на уроках географії

Тема за модельною програмою	Навчальний зміст	Інноваційний метод	Приклад реалізації на уроці	Очікуваний результат в контексті компетентнісного підходу
Земля на глобусі й карті	Форма, розміри, рухи Землі	STEM-модельовання	Створення моделі «Земля-Сонце» з поясненням зміни дня і ночі	Формування просторового мислення, розуміння астрономічних процесів
Зображення Землі на карті	Масштаб, умовні знаки	Робота з цифровими картами (Google Earth, інтерактивні атласи)	Визначення відстаней між містами України на цифровій карті	Розвиток картографічної грамотності
Літосфера	Будова Землі, землетруси, вулкани	Метод «віртуальна експедиція»	Перегляд 3D-вулканів, аналіз наслідків вивержень	Поглиблення розуміння геологічних процесів
	Форми рельєфу	Кейс-метод	Аналіз проблеми - «Чому гори Карпати є важливими для України?»	Розвиток критичного мислення
Атмосфера	Погода і клімат	Метеоспостереження (дослідницький метод)	Ведення щоденника погоди протягом тижня	Формування дослідницьких навичок
	Вітер, опади	Ігрове модельовання	Гра «Синоптик» - складання прогнозу погоди	Розвиток аналітичних умінь
Гідросфера	Світовий океан, води суходолу	Інтерактивна карта маршрутів	Побудова маршруту «Подорож річками України»	Усвідомлення значення водних ресурсів
	Водний баланс	Проблемне навчання	Запитання - «Що станеться, якщо зникне прісна вода?»	Формування екологічного мислення
Біосфера та ґрунти	Природні зони	Метод проєктів	Створення міні-проєкту «Моя природна зона України»	Розвиток дослідницьких і творчих навичок
	Охорона природи	Дебати	Тема: «Чи потрібно повністю заборонити вирубку лісів?»	Формування екологічної свідомості
Географічна оболонка	Взаємозв'язки компонентів природи	Інтерактивна схема (mind map)	Побудова схеми взаємозв'язків «Природа як система»	Системне мислення
Узагальнення курсу	Повторення матеріалу	Географічний квест	«Подорож материками: знайди підказки та виконай завдання»	Узагальнення знань у ігровій формі

Не менш ефективними є дослідницькі методи навчання, які передбачають залучення учнів до елементарної наукової діяльності. У 6 класі можна здійснювати прості спостереження за погодою, вести календар погоди, аналіз природних явищ у власному регіоні, виконувати міні-проєкти. Зазначена діяльність формує первинні дослідницькі навички, вчить працювати з інформацією, робити висновки та презентувати результати. Проєктна

діяльність, зокрема створення міні-досліджень на теми «Природа мого краю» або «Вода в житті людини», сприяє інтеграції знань і розвитку самостійності учнів.

Окремо слід відзначити використання проблемного навчання, яке передбачає постановку перед учнями проблемних запитань або ситуацій, що потребують самостійного пошуку рішень. Наприклад, питання «Чому в різних частинах Землі різний клімат?» спонукає учнів до аналізу причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення знань та формування власних висновків. Такий підхід розвиває критичне мислення та сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу.

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що інноваційні методи навчання на уроках географії у 6 класі забезпечують комплексну активізацію пізнавальної діяльності учнів через поєднання інтерактивних, інформаційних, ігрових, STEM-моделювання, дослідницьких та проблемних технологій. Системне застосування сприяє підвищенню навчальної мотивації, розвитку ключових компетентностей, формуванню просторового мислення та практичних умінь. У сучасних умовах саме інноваційний підхід до викладання географії дозволяє перетворити навчальний процес на активну, творчу та особистісно орієнтовану діяльність, що відповідає вимогам Нової української школи та сучасним освітнім стандартам.

Список використаних джерел:

1. Арсененко Ірина, Арабаджи Олена, Донець Ірина, Рябуха Анастасія. Використання інноваційних методів викладання у шкільному курсі географії в умовах дистанційного навчання. Наукове сьогодення: теоретико-прикладні дослідження та перспективи: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Запоріжжя, 14-15 листопада 2025 р.) / уклад.: С. В. Гришко, А. М. Крилова, О. В. Непша, С. І. Пачев, І. А. Арсененко. Запоріжжя-Мелітополь : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2025. С. 89-93.

2. Донець І.А., Арсененко І.А., Арабаджи О.С. Трансформація шкільної географічної освіти в Україні в умовах воєнного часу: моделі, методики, інновації. Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал. 2026. № 3(57) 2026. С. 990-1006. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-3\(57\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-3(57))

3. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Совенко В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Ніikitчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.) У редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 11.04.2022 № 324)». URL: <https://surl.lu/ailoqm>